

**O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI IJTIMOIIY TARMOQ
YOZISHMALARIDA EMOJI VA EMOTIKONLARNING PSIXOLINGVISTIK
FUNKSIYALARI**

O'rinova Asila Ismoil qizi

Axborot Texnologiyalari va Menejment Universiteti

Lingvistika (Ingliz tili) mutaxassisligi magistranti

E-mail: asilaurinova777@gmail.com

Tel raqam: 88-671.21.51

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi kompyuter vositachiligidagi muloqot (CMC) diskursida emoji va emotikonlarning psixolingvistik hamda pragmatik funksiyalari qiyosiy tahlil qilinadi. Virtual kommunikatsiya jarayonida subyektning emotsional holatini vizuallashtirish, matnning illokutiv kuchini aniqlashtirish hamda suhbatdoshlar o'rtasidagi pragmatik munosabatlarni boshqarishda piktogrammалarning o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari emoji va emotikonlarning nafaqat yordamchi element, balki kognitiv iqtisod tamoyiliga bo'ysunuvchi mustaqil semantik birlik ekanligini isbotlaydi.*

Kalit so'zlar: *psixolingvistika, internet diskursi, emoji, emotikon, ijtimoiy tarmoq, virtual muloqot, pragmatika, kognitiv iqtisod, illokutiv kuch, o'zbek tili, ingliz tili.*

Аннотация: *В данной статье проводится сравнительный анализ психолингвистических и прагматических функций эмодзи и эмотиконов в компьютерно-опосредованной коммуникации (CMC) на узбекском и английском языках. Освещается роль пиктограмм в визуализации эмоционального состояния субъекта, уточнении иллокутивной силы текста и регулировании прагматических отношений между собеседниками в процессе виртуального общения. Результаты исследования доказывают, что эмодзи являются не просто вспомогательными элементами, а самостоятельными семантическими единицами, подчиняющимися принципу когнитивной экономии.*

Ключевые слова: *психолингвистика, интернет-дискурс, эмодзи, эмотикон, социальные сети, виртуальная коммуникация, прагматика, когнитивная экономия, иллокутивная сила, узбекский язык, английский язык.*

Abstract: *This article provides a comparative analysis of the psycholinguistic and pragmatic functions of emojis and emoticons in computer-mediated communication (CMC) within Uzbek and English discourse. It highlights the role of pictograms in visualizing the subject's emotional state, clarifying the illocutionary force of text, and managing pragmatic relations between interlocutors during virtual interaction. The research findings demonstrate that emojis are not merely auxiliary elements, but independent semantic units subject to the principle of cognitive economy.*

Keywords: *psycholinguistics, internet discourse, emoji, emoticon, social media, virtual communication, pragmatics, cognitive economy, illocutionary force, Uzbek language, English language.*

Raqamli texnologiyalar va global tarmoq platformalarining (Telegram, Instagram, X/Twitter, WhatsApp) jadal sotsiomadaniy integratsiyasi insoniyat sotsiolingvistik xulq-atvorini tubdan o'zgartirdi. Bugungi kunda virtual diskurs nafaqat verbal axborot almashish maydoni, balki shaxsning kognitiv va psixo-emotsional holatlarini aks ettiruvchi murakkab psixolingvistik fenomen hisoblanadi.

Yozma virtual muloqotning fundamental muammolaridan biri unda paralingvistik (yuz mimikasi, imo-ishora, fonatsion ohang) vositalarning deyarli mavjud emasligidir. Ushbu kommunikativ bo'shliqni qoplash (kompensatsiya qilish) va matnning pragmatik ta'sirini ta'minlash maqsadida foydalanuvchilar emoji hamda emotikonlar tizimidan universal lisoniy kod sifatida foydalanmoqdalar.

Mazkur piktogrammalarning psixolingvistik funksiyalarini o'zbek va ingliz tillari qiyosida o'rganish, zamonaviy raqamli sotsiumning lisoniy ongini tadqiq etishda yuqori dolzarflik kasb etadi. O'zbek tilshunosligida inson omili, til va ong munosabati hamda nutqiy faoliyatning psixolingvistik tabiati professor Sh.Safarov hamda A.Rafiyev kabi olimlar tomonidan fundamental asoslab berilgan bo'lib, bugungi raqamli diskursni tahlil qilishda ushbu nazariy poydevorga tayaniladi [1; 2].

Tadqiqotning empirik bazasini shakllantirish maqsadida o'zbek va ingliz tillaridagi ommabop Telegram kanallar, Instagram sharhlari va X (Twitter) mikrobloglaridan jami 500 ta kontekstual namuna tanlab olindi. Ma'lumotlarni qayta ishlashda quyidagi metodologik usullardan foydalanildi:

Kontent-analiz va kognitiv guruhlash: Emojilarning semantik maydonlarini aniqlash.

Intentsional va pragmatik tahlil: Matn muallifining yashirin psixologik niyatini o'rganish.

Komparativ (qiyosiy-tipologik) metod: Ikki xil sotsiomadaniy muhit vakillarining vizual vositalardan foydalanish chastotasi va xususiyatlarini qiyoslash.

Psixolingvistik nuqtai nazardan emoji va emotikonlar matn formatidagi muloqotga dinamik prosodik xususiyatlarni (intonatsiya, urg'u, pauza) olib kiruvchi grafik ekvivalentlar hisoblanadi. Biz olib borgan tahlillar natijasida ushbu grafik birliklarning to'rtta asosiy funksional distributiv tizimi aniqlandi:

1. **Emotsional-ekspressiv funksiya:** Subyektning ichki affektiv holatini verbalizatsiya qilmasdan, vizual rejimda uzatish. Masalan: "Imtihondan o'tdim! 🍕😄" gapida affektiv quvonch darajasi lisoniy bo'lmagan usulda maksimal darajaga ko'tarilgan.

2. **Pragmatik (Illokutiv) funksiya:** Gapning kommunikativ yo'nalishini modifikatsiya qilish va modallik kiritish. Bitta verbal konstruksiya emoji o'zgarishi bilan mutlaqo teskari psixolingvistik semantikaga ega bo'ladi. O'zbek tilshunosligida matnning bunday yashirin

pragmatik ma'nolari va pragmalingvistik xususiyatlari prof. M.Hakimov sotsiolingvistik diskurs kontekstida chuqur tadqiq etilgan. Virtual muloqotda esa bu implitsit (yashirin) ma'nolarni yuzaga chiqaruvchi asosiy katalizator — emojilardir:

- “Rahmat 😊” → Samimiy minnatdorchilik (Ijobiy konnotatsiya).
- “Rahmat 😊” → Distansiyalashgan, rasmий/neutral munosabat.
- “Rahmat 😏” → Kinoya, sarkazm, norozilik (Salbiy konnotatsiya)

3. **Kompensator funksiya:** Og'zaki nutqdagi tana tili va paralingvistik belgilarni grafik kompensatsiya qilish. Masalan, quruq matndagi "Yaxshi" javobi suhbatdoshda xavotir yoki g'azab signali sifatida qabul qilinishi mumkin, ammo "Yaxshi 👍" varianti kognitiv dissonansni bartaraf etadi.

4. **Kognitiv iqtisod (Til iqtisodi) funksiyasi:** Inson tafakkurining minimal vaqt va energiya sarflab, maksimal darajada axborot uzatishga bo'lgan intilishi. Matn o'rnini butunlay egallagan emojilar (masalan, "Zo'r" so'zi o'rniga bitta 🔥 yoki rozilik o'rniga 😊) kognitiv iqtisod samaradorligini ko'rsatadi.

O'zbek va ingliz tillari diskursidagi yozishmalarni qiyosiy-statistik tahlil qilish natijasida quyidagi xususiyatlar aniqlandi (1-jadval).

1-jadval. O'zbek va ingliz tillaridagi virtual diskursda emojilarning qiyosiy-funksional tavsifi

<u>Tahlil mezonlari</u>	<u>O'zbek tili internet diskursi</u>	<u>Ingliz tili internet diskursi</u>
<u>Sintaktik joylashuvi</u>	<u>Asosan verbal matndan keyin, uni to'ldiruvchi shaklda keladi.</u>	<u>Ko'pincha matsiz, mustaqil sintaktik birlik (javob) sifatida qo'llaniladi.</u>
<u>Eng yuqori chastotali emojilar</u>	<u>❤️, 😊, 🍌, 🙏, 100 (Hurmat va lisoniy etiketga yo'naltirilgan).</u>	<u>😊, 👍, 🔥, 🤔, 😏 (Ekspressiya, sarkazm va intensivlikka yo'naltirilgan).</u>
<u>Pragmatik yo'naltirilganligi</u>	<u>Suhbatdoshlar o'rtasidagi masofani yumshatish (mitigatsiya) va hurmatni saqlash.</u>	<u>O'z shaxsiy pozitsiyasini ochiq namoyon etish (stance marking) va ironiya.</u>
<u>Takrorlanish tabiati</u>	<u>Emotsiyani kuchaytirish uchun ketma-ket takrorlash xos (Salommm 😊😊😊).</u>	<u>Ko'proq turli kombinatsiyalar tizimidan foydalaniladi (I'm dead 🤔😏).</u>

Jadval tahlilidan ko'rinadiki, ingliz tili madaniyatda emojilar ko'proq individualistik va sotsial-ironik funksiyani bajarsa, o'zbek virtual muhitida sotsiomadaniy mentalitet ta'sirida kollektiviylik, hurmat va suhbatdoshning statusini e'tirof etish (masalan, duoni anglatuvchi yoki mehmondo'stlik belgisi 🍷) funksiyalari yetakchilik qiladi.

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emoji va emotikonlar zamonaviy raqamli diskursda paralingvistik bo'shliqni to'ldiruvchi shunchaki "bezak" elementlari emas, balki chuqur psixolingvistik funksiyaga ega universal belgilar tizimidir.

O'zbek va ingliz tillaridagi yozishmalarda global vizual kodlarning qo'llanishida umumiylik mavjud bo'lsa-da, ularning pragmatik interpretatsiyasi muayyan xalqning milliy-madaniy mentaliteti, sotsiolingvistik etiket qoidalari va lingvokognitiv xususiyatlari bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlar kompyuter lingvistikasining sun'iy intellekt tizimlarida matnlarning emotsional ohangini (sentiment analysis) aniqlash muammolarini yechishda va lisoniy ongni modellashtirishda muhim amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 287 b.
2. Rafiyev A. Psixolingvistika muammolari. – Toshkent: Fan, 2011. – 164 b.
3. Hakimov M. O'zbek tilida matnning pragmatik talqini. – Toshkent: Fan, 2001. – 154 b.
4. Crystal, D. (2011). *Internet Linguistics: A Student Guide*. London: Routledge.
5. Baron, N. S. (2008). *Always On: Language in an Online and Mobile World*. Oxford University Press.
6. Herring, S. C. (2013). *Discourse in Web 2.0: Familiar, reconfigured, and emergent*. Georgetown University Press
7. Dresner, E., & Herring, S. C. (2010). Functions of the nonverbal in CMC: Emoticons and illocutionary force. *Communication Theory*, 20(3), 249–268.
8. Danesi, M. (2017). *The Semiotics of Emoji: The Rise of Visual Language in the Age of the Internet*. London: Bloomsbury.
9. Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. MIT Press
10. Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. MIT Press.
11. Harley, T. (2014). *The Psychology of Language*. Psychology Press.
12. Evans, V. (2017). *The Emoji Code: The Linguistics behind Smiling Faces and Scared Cats*. Picador.
13. Yule, G. (2020). *The Study of Language*. Cambridge University Press.